

“De Grote Oorlog” van Karel De Laet

“Wij zijn bij het 6^e Linierement ingelijfd, doch dit is maar tot den oorlog gedaan is”.
(brief van Karel De Laet aan zijn ouders. Hemiksem, 23 september 1914)

Karel De Decker

Over het alledaagse leven van de Belgische soldaten aan de IJzer is bitter weinig geweten. De kennis ervan bepaalt zich meestal tot enkele ironisch gekruide verhalen die ons door overlevering ter ore kwamen. Mondelinge getuigenissen die doorgaans voor de sociale geschiedenis een bron van studie vormen, zijn nauwelijks bewaard gebleven. Het is vooral tijdens de jaren tachtig van de twintigste eeuw, toen met veel bravoure de zestigste verjaardag van het einde van de Eerste Wereldoorlog werd herdacht, dat de overgebleven oudstrijders, hun verhaal kwijt konden aan de wetenschappers, ook al waren ze op dat ogenblik hoogbejaard en was hun herinnering meer dan vervaagd.

De laatste frontsoldaat, die de Eerste Wereldoorlog aan den lijve heeft meegemaakt, is inmiddels overleden. De dagboeken en brieven, waarin soldaten om nieuws over hun thuis vroegen en over hun verblijf aan de IJzer vertelden, zijn echter bewaard gebleven. Ze stelden hun situatie zo rooskleurig mogelijk voor. Ze werden in eerste instantie geschreven om de band met thuis niet te verbreken.

Dat deed ook Karel De Laet, de te Heindonk op 29 maart 1894 geboren frontsoldaat, die op 22 september 1914 naar het leger vertrok en op 20 november 1918 in zijn Heindonk terugkeerde. Wij hebben, aan de hand van de 21 brieven, die in potlood of in inkt werden neergeschreven en die in hoofdzaak aan zijn aan de Dijkstraat 64 te Heindonk verblijvende ouders waren gericht – van bij zijn inlijving in het 6^e Linierement te Hemiksem, tot en met zijn aankomst in het fort van Steendorp – kunnen reconstrueren.

Bij het ontwarren van de bij momenten fraai geschreven brieven, en de soms in potlood ‘gekribbelde’ teksten hadden wij, om op het juiste spoor te blijven, naast het nodige geduld en het gebruik van een loep, af en toe ook de nodige verbeeldingskracht nodig. Samen met drie foto’s en drie ansichtkaarten worden de bewuste brieven angstvallig bewaard in een jutezakje dat ons aan de IJzer herinnert. Ze zijn momenteel in het bezit van Anne Verbruggen, dochter van Elsa De Laet

en kleindochter van Karel De Laet. Ze zijn geschreven op blijkbaar op dat ogenblik beschikbaar briefpapier en dit in 14 verschillende formaten, gaande van 10,5 x 14 cm naar 21,5 x 22 cm. Negen van deze brieven hebben betrekking op de periode 1915-1916, al ontbrak hem later, toen de oorlog vastliep, blijkbaar de nodige tijd, wat in het geval Karel De Laet te wijten was aan het feit dat hij op 12 maart 1917 door een vijandelijke geweerkogel getroffen werd, waardoor hij in het hospitaal belandde. Daar ontving hij het bezoek van Hare Majesteit Koningin Elisabeth.

Wij hebben door toedoen van deze brieven, de honkvaste verbondenheid van Karel De Laet met “zijn” Heindonk gevoeld. Wij worden geconfronteerd met Alfons Cools, Emiel Foqué, Herman Fouquet, Henri Van de Vondel, Frans Verdickt en tal van andere Heindonkenaren die net als hij, ‘s lands wapenrok dienden te dragen en met het leven op de boerderijen achter de frontlijn.

Wij zijn zowel Anne Verbruggen, kleindochter van Karel De Laet (1894-1970), die ons de 21 bewuste brieven liet inzien, als *De Fanfarekrant*, die de publicatie ervan op zich nam, dan ook bijzonder dankbaar. Wij hebben de brieven samengebald tot een verhaal, dat zich meer dan negentig jaar na de feiten, om en rond de IJzer heeft afgespeeld en waarbij Karel De Laet zich wist op te werpen als een “verslaggever van zijn tijd”. Hij werd later gemeentesecretaris van Heindonk.

Heindonk en de Grote Oorlog

Op maandag 3 augustus 1914 luisterde zowat iedereen in het dorp met ontzetting naar de noodklok. Het verstilde Heindonk was die dag als uit een droom ontwaakt. De besliste weigering om, als antwoord op het Duitse ultimatum, aan Duitse troepen geen doorgang te verlenen, waren er de oorzaak van dat “De Grote Oorlog” naderde. Troebelen in de Balkan waren de voorbode geweest. Duitsland nam zijn voorzorgen, Frankrijk voerde de verlengde dienstplicht in en in België – dat zich in geen geval beschouwde als een oorlogvoerend

land dat zijn geschonden neutraliteit verdedigde – begon men duchtig te oefenen. De oorlog stond voor de deur. Het was amen en uit met de pastorale rust die Heindonk zo enig hadden gemaakt.

Een paar dagen later, op 7 augustus 1914, werd de gemeente Heindonk, op bevel van de krijgsgouverneur van Antwerpen, onder water gezet. Op 9 oktober 1914, na de val van de vesting Antwerpen, begon het water, dat een hoogte van 1,20 m tot 1,80 m had bereikt, langzaam aan terug te trekken, nadat de teruggekeerde vluchtelingen de Krommesluis hadden opengebroken. Na acht dagen was het verdwenen. De weiden, wegen en landerijen achterlatend, bedekt met een laag modder. De steenwegen waren op tal van plaatsen doorgebroken of weggespoeld. Struikgewas, hagen en fruitbomen in de velden en in de tuinen waren helemaal afgestorven of op sterven na dood.

Twee sluismeesters, die van 5 tot 10 augustus 1914 aan het onder water zetten van Heindonk hadden meegewerkt, waren gedurende vijf dagen geherbergd bij Antoinette Niveau, aan 4 frank per dag per persoon. De in totaal dertien sluismeesters, die de ondankbare klus bij nacht dienden te klaren, werden bijgestaan door vier hulpsluiswachters die, *om uitleggingen te doen*, een vergoeding kregen van 12 frank per persoon. De twintig roeibootjes, die bij de overstroming van Heindonk werden ingezet, werden gehuurd van schippers uit Klein-Willebroek.¹

Als gevolg van de "algemene mobilisatie" werden, buiten de jongste drie klassen, ook die van 1909, 1908, 1907, 1906, 1905, 1904, 1903, 1902 en 1901 opgeroepen, waardoor de getalsterkte van het leger op 200.000 man kon worden gebracht. De militairen met verlof, evenals de miliciens die in de mobilisatieregisters stonden ingeschreven, werden terug onder de wapens geroepen. Zij moesten zich, zonder hun oproepingsbevel af te wachten, met bekwame spoed naar de opslagplaatsen begeven, waar hun wapens werden bewaard.

Onder hen bevonden zich vierentwintig Heindonkenaars, die later door vijf vrijwilligers werden vervoegd.

Bij de dienstplichtigen treffen we **Jan De Decker** (°Londerzeel 8 juli 1880); **Jan Verbruggen** (Heindonk 3 oktober 1873); **Jan Eeckelaerts** (°Heindonk 10 december 1874); **Jan Van den Broeck** (°Willebroek 1 juni 1882); **Jan Keulemans** (°Blaasveld 14 juni 1889); **Jozef De Schoenmaker** (°Mechelen-Battel 7 juni 1889); **Pieter Kerssebeek** (°Ramsdonk 12 mei 1883); **Eugeen Van der Auwera** (°Heindonk 4 september 1886); **Egied Huyghe** (°Willebroek 10 oktober 1887); **Alfons Cools** (°Heindonk 17 april 1887); **Frans Xaverius Van de Vondel** (°Heindonk 9 juli 1888); **Jozef Foqué** (°Heindonk 31 oktober 1888), in september 1914 dodelijk gekwetst in het Fort van Walem en op 11 februari 1915 overleden in het hospitaal te Haslar (Engeland); **Frans Verdickt**

(°Heindonk 1 januari 1890); **Corneel Niveau** (°Heindonk 13 april 1892); **Jozef Van de Vondel** (°Heindonk 23 september 1892); **Livien Bosmans** (°Heindonk 31 mei 1892); **Frans Van Geel** (°Heindonk 28 januari 1893), zoon van gemeentesecretaris Louis Van Geel, liet op 22 augustus 1914 zijn leven te Wartet-les-Dames, bij het bestormen van de Duitse batterij; **Frans Goossens** (°Heindonk 24 maart 1893); **Frans Vanierschot** (°Paal 7 april 1885); **Jozef Scheppers** (°Mechelen 3 april 1894); **Hendrik Van de Vondel** (°Heindonk 1 juli 1894); **Herman Fouquet** (°Heindonk 26 juli 1894); **Karel De Laet** (°Heindonk 29 maart 1894); en **Jozef Kerremans** (°Willebroek 21 december 1894), sneuvelde op 3 oktober 1918 tijdens de Slag om Passendale.

De vijf vrijwilligers waren: **Jozef Jumpertz** (°Mechelen 3 februari 1897), werd op 28 september 1918 tijdens de Slag om Passendale gekwetst en overleed op 8 november 1918 in het militair hospitaal l'Océan te De Panne, een paar dagen voor de Wapenstilstand; **Georges Jumpertz** (°Mechelen 15 november 1898); **Jan Bosmans** (°Heindonk 21 september 1894); **Jozef De Wachter** (°Heindonk 2 juli 1894); en **Frans Eduard Van de Vondel** (°Heindonk 29 december 1895).

Henri Van de Vondel, alias Rieke Man.

Uit de weinige mondelinge getuigenissen die ons aan "De Grote Oorlog" herinneren, zal het gemoedelijke gesprek, dat wij in juni 1994 met **Henri Van de Vondel** (°Heindonk 1 juli 1894 - +Willebroek 12 januari 1995) mochten voeren, ons altijd bijblijven. Henri werd in de volksmond "Rie van de Man" genoemd. Zijn vader was de zevende man van 't zevenzaad, afgekort "De Man van 't Zaad" en nog eens afgekort "De Man". Hij werkte thuis, op de velden van Heindonk, en bij De Meester op het kasteel, tenminste indien er werk was. Hij diende geen soldaat te worden, al veranderde die wet in 1913, zodat hij, als zijnde van de klas 1914, vlak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, werd binnengeroepen.

¹ K. DE DECKER, *Heindonk en het kasteel Bergstein van de familie Scheppers*, Willebroek, 2002, 76-77.

Henri Van de Vondel werd naar het Depot Sint-Bernards te Hemiksem gestuurd, maar toen de oorlog uitbrak, werd hij naar Blaasveld gezonden, waar hij de huizen in de "Koemstraat" (Wouters Lefebvreplein), die voor het zwaar geschut vanuit het Fort van Breendonk in de weg stonden, heeft helpen afbreken. Hij trok van "Den Depot" in Hemiksem, via Wilrijk en 't Zuid, naar Frankrijk, al was hij inmiddels ook in Ieper, Diksmuide en Frankrijk geweest. Hij heeft tijdens diezelfde jaren aan de IJzer, veel vrienden zien sneuvelen. Hij is later naar Diksmuide en naar de Dodengang geweest en hij was, zo lang hij kon, op de 11 novemberviering in Heindonk aanwezig.²

Het verhaal van Karel De Laet

Bij de IJzertragedie waren, ruim geschat, ongeveer 350.000 mannen betrokken. Karel De Laet was één onder hen. Hij werd op 29 maart 1894, als zoon van Jozef De Laet en Maria Troch, in een boerderijtje aan de Hamerdijk geboren, waar Herman Fouquet (°Heindonk 26 juli 1894) zijn naaste gebuur was.

Karel De Laet vertrok op 22 september 1914 naar het leger. Hij had, een half jaar voordien, zijn twintigste verjaardag gevierd. Reeds één dag later, op 23 september 1914, liet hij vanuit de Kazerne St.-Bernard te Hemiksem, zijn ouders via een in potlood 'gekribbeld berichtje' weten dat hij bij het 6e Linieregiment was ingelijfd, al voegde hij daar in alle naïviteit aan toe dat dit maar even zou duren tot de oorlog gedaan is.

Alle mannen van de klas van 1914 – waaronder zijn dorpsgenoten Jozef Scheppers, Hendrik Van de Vondel, Herman Fouquet en Jozef Kerremans – *zijn nu piot. Wij hebben al een nacht doorgebracht in Schelle en veel koude geleden.* Toch ziet hij één lichtpuntje want *...het eten is er goed en het weer ook.* Op dat ogenblik zit hij echter zonder militaire kledij, wat met zich meebrengt dat er van oefeningen geen sprake kan zijn.

Karel De Laet, de met het landelijke leven vergroeide boerenzoon was, samen met eenvoudige jongens en mannen zonder scholing of opleiding en vaak ook ongeletterd, voorbestemd om aan het front te worden ingezet.³

Een half jaar later, op 8 april 1915, liet Frans De Laet z'n "Nonkel Jef" vanuit Harderwijk (Nederland) weten, dat hij nieuws had ontvangen van *Charel en Jan, uw beide zonen, de ene in het leger in België en de andere als vluchteling in Holland.* Hij had van hen vernomen dat *van de twee zoons van Wwe Van de Vondel, er ene naar 't leger getrokken was,* en dat de zoon van Louis Fouquet, de zoon van Jef's naaste gebuur, bij zijn zoon Karel in het leger was. Wat ergens klopte, vermits

Herman Fouquet op dat ogenblik, net als Karel De Laet, tot het 7^e Linieregiment behoorde.⁴

Een in het jutezakje van Karel De Laet bewaarde Ansichtkaart uit Nunspeet (Nederland). Ze is waarschijnlijk afkomstig van zijn broer Jan. Ze brengt ons een beeld van een boerderij aan de Harderijkerweg, in de buurt van Harderwijk, het toevluchtsoord voor Vlaamse vluchtelingen, waar Jan De Laet, tijdens de beginjaren van de Eerste Wereldoorlog verbleef.

De lichter 1914, begin september opgeroepen in het toen nog onbezette en grotendeels Vlaamse landsdeel, arriveerde pas in februari 1915 aan het front. Dat blijkt ook uit de brief die Karel De Laet op 24 april 1915 vanuit **Pollinkhove** – deelgemeente van Lo-Reninge, gelegen in de Westhoek, de IJzerpolders en Zandlemig-Vlaanderen, aan de IJzer en de Lovaart – aan zijn *zeer beminde ouders* schreef. Karel heeft er lang naar getracht *om wat nieuws te laten worden.* Hij meldt dat hij altijd in Frankrijk is geweest, maar dat hij sinds 20 februari aan het front vertoeft. De toestand ervaart hij als *redelijk goed, aangezien het toch oorlog is.* Aan eten is er geen gebrek, al is alles ondanks de soldij die zij krijgen erg duur. Toch maken zij veel plezier onder mekaar. Tijdens de grote rust zijn er immers de marsen met militaire muziek. In het kamp zelf is er een harmonica en zijn er *nog andere spelen* die – *ge zult wel begrijpen waarom* – door de hogere officieren worden bepaald.

Karel De Laet heeft weinig weet van wat er op dat ogenblik in Heindonk gebeurt: *Ik weet al dat onze Jan (°Heindonk 26 maart 1881) in Holland is, alsook Frans Van de Vondel en nog andere, maar waar is onze Stani (°Heindonk 1 oktober 1883) en onze Richard (°Heindonk 26 april 1885)? Zijn zij bij u thuis?* Het is dat wat hij wil weten *alsook nog veel meer nieuws uit Heindonk.*

Zijn heimwee naar zijn geboortegrond is bijzonder groot. Hij tracht, al toeft hij amper een half jaar onder de wapens, naar de dag waarop hij weer thuis zal zijn en *wij ons weer mogen verenigen in de kring der familie.* Hij brengt de avonden in herinnering *die wij zo gezellig en zo gelukkig al koutende doorbrachten* en die er nu niet meer zijn. Hij hoopt het beste, stelt zijn vertrouwen op God, heeft met Pasen gebiecht en gecommuniceerd, en er gaat geen dag voorbij zonder bidden.⁵

2 Rieke Van de Vondel uit Heindonk wordt er 100! Gazet van Willebroek, 29 juni 1944.

3 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Hemiksem, 23 september 1914.

4 Brief van Jaak De Laet aan Jozef De Laet, Harderwijk, 8 april 1915.

5 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Pollinkhove, 24 april 1915.

Uit het verwarrende randschrift in potlood, dat hetzelfde schrijven besluit, blijkt dat de brief die Karel De Laet aan zijn ouders richtte, door toedoen van Frans Van de Vondel aan hen werd overgemaakt. Frans Van de Vondel, na zijn zoektocht naar de adressen van zijn broer Henri en van Karel en Jan De Laet te hebben verhaald, laat zich daarbij ontvallen dat hij elke week een brief schrijft *naar uw zoon Karel en dan weer naar uw zoon Jan*. Al volgt hij daar ironisch aan toe dat hij *zo zijn tijd verslijt* en daardoor ook nieuws krijgt van die mannen.

Veertien dagen later – als gevolg van het feit dat hij het op 16 april door zijn ouders verstuurd briefje heeft ontvangen – was zijn hart *overstelp*t van vreugde, ook al was de brief die hem werd toegestuurd vanuit Heindonk, er een vol vragen naar *veel nieuws*. Karel De Laet wou zoveel mogelijk aan dit verzoek voldoen, al zag hij het niet zitten een brief te sturen waar ze een dag of twee moesten aan lezen, daar dit voor hen te veel *verlet* zou betekenen. *Plant eerst de patatten die gij nog te planten hebt, en dan zal ik zien*, was de gouden raad die hij zijn ouders meegaf via de brief die hij hen op 7 mei 1915 toestuurde vanuit **Alveringem**, een landbouw- en woondorp aan het Lokanaal, in de Westhoek van de provincie West-Vlaanderen.

Karel De Laet is sinds 22 september 1914 in het leger, al heeft het hem, tot op dat ogenblik *noch weinig verdriet*, doch *'t geen ik al die tijd ontmoet heb is veel en zal ik nooit kunnen vergeten*. Op 10 oktober 1914 vertrok hij naar **Duinkerke**, een stad aan de Noordzee, in Frans-Vlaanderen, waar hij twee dagen verblijft.

Van Cherbourg naar Alveringem

Het verhaal van de reis die hem per boot en nadien met de trein, van Cherbourg uit naar Alveringem brengt, is een story apart.

Wij gingen om 1 uur in de namiddag in Duinkerke van wal en kwamen 's anderendaags om 3 uur in Cherbourg toe, vertelt Karel De Laet. *'t Was schoon op zee, waar de zeeschepen de zee doorkruisten. In Cherbourg zijn wij niet lang geweest. Wij zijn er diezelfde dag nog met de trein vertrokken. Wij reden tussen hoge bergen en door de bergen, altijd maar verder. Eindelijk kwamen wij in een stad aan, in Beaux. Wij stapten er af en hebben 2 dagen bij de rijke burgers gelogeed. 't Was er goed, doch het duurde niet lang. Wij vertrokken er 2-3 dagen nadien, nog 2 dagen verder, naar Villers le Sec. 't Was daar dat wij moesten zijn en daar hebben wij de exercitie volbracht. Het was daar goed, maar hoever waren wij van huis. Niemand wist het, doch een tijd nadien zegde een officier dat wij minstens 500 km van de grens waren. Dat was 100 uren ver in Frankrijk en van de grens tot Antwerpen nog eens 19 uren, zodat ge kunt begrijpen hoe ver dat was. Ginder was geen kanon meer te horen of te zien. Bijna 4 ½ maanden zijn wij daar geweest. De kazerne was een seminarie dat gesloten was sinds 1908 door het Frans bestuur. De streek was bergachtig en overal waren er steenrotsen. Ook vond men daar veel*

*arme mensen, en ook grote boeren. Schone huizen zag men daar niet. Veel waren gedeeltelijk ingestort en toch nog bewoond. De dagloners gingen er werken aan 1,50 fr. daags ten hoogste, aldus Karel De Laet die er tevens op wijst dat in een tijd dat alles zo duur is, er bij de mensen veel armoede is. Hij was er anderhalf uur van de zee verwijderd. Samen met Herman Fouquet, met wie hij *zeer goed overeen kwam*, trok hij er dikwijls naartoe.*

Nadat ze op 19 februari 1915 naar België waren teruggekeerd, werden Karel en Herman ondergebracht in verschillende compagnies. In **Alveringem** gaat het minder goed. *Mijn innig verlangen is nog verderop naar Antwerpen te komen, doch wie weet wanneer. Aan de oorlog schijnt geen einde te komen*, meent Karel De Laet, die inmiddels van zijn broer Jan vanuit Nederland, al enige brieven heeft ontvangen. Hij vraagt zijn ouders of ze nog een koe hebben en of er nog veel jongelingen in Heindonk zijn. Hij wil weten waar Alfons Cools is, en of er nog geen nieuws is van de soldaten van Heindonk. Hij hoopt *in 't vervolg wat meer nieuws te ontvangen*, en hij besluit met de melding dat hij *bij de boeren in Alveringem ligt, 2 uur van Diksmuide en 20 minuten van het kleine stadje Lo*.⁶

Over zijn verblijf op de boerderij in kwestie rept hij geen woord. Blijkbaar verzwijgt hij zijn ouders dat zij zowat overal op de boerderijen aan het front worden ingekwartierd en dat ze nooit langer dan vierentwintig uur op dezelfde plaats blijven. Met als gevolg dat het stro dat in de schuren en op de zolders ligt, door de boeren zelden ververst wordt, zodat het meer lijkt op mest.

Een goede maand later, op 17 juni 1915, schrijft Karel De Laet vanuit Alveringem dat hij zopas twee brieven uit Heindonk heeft ontvangen. De eerste dateert van 11 mei, de andere van 7 juni. De laatste brief is blijkbaar maar tien dagen onderweg geweest. Hij kan, bij het zien van *de portretten* die zijn ouders hem hebben bezorgd *niet nalaten stillekens een traan weg te pinken*. Hij heeft de portretten de ganse dag moeten bezien. Hij vindt dat zijn moeder er toch *zo ferm opstaat*, maar dat er nog één portret mankeert, namelijk dat van zijn vader.

Aan eten, kleren en ondergoed is er geen tekort. Hij heeft nieuws ontvangen van zijn broer Jan, die in Nederland zit, maar die inmiddels *20 uur verder* het land is ingetrokken, waar ook Fille Foqué en zijn moeder verblijven, zodat hij nu misschien de kans ziet *met haar te kunnen trouwen*.

Op de vraag hoe het met “zijn” portretten zit is hij duidelijk. Zijn portemonnee is daartoe niet in staat; de soldij die hij krijgt heeft hij nodig voor zichzelf, want zich laten portretteren kost hem een som geld. Hij is wel zinnens daarvoor bij zijn broer Jan aan te kloppen, al zal hij niet nalaten *hem aan te zetten van naar huis terug te ke-*

6 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Alveringem, 7 mei 1915.

ren, aangezien gij mij schrijft dat hij zou werk hebben te Tisselt of thuis. Karel speelt het echter diplomatisch. Hij herhaalt dat hij met zijn soldij redelijk toekomt; maar dat hij geen geld zou willen ontvangen, indien het niet was om zijn portret te bekostigen.

Inmiddels heeft hij nieuws gehad van Alfons Cools, die drie uren van hem ligt. Hij heeft de dag voordien niet enkel Frans Van de Vondel en Frans Verdickt bezocht; ook Keulemans, H. Van de Vondel, H. Fouquet en Ed. Van de Vondel heeft hij ontmoet. Ze liggen daar allemaal in de buurt, samen met nog verschillende van Heffen, Blaasveld, Terhagen en omtrek.

Na te hebben beloofd in een volgende brief een bloemken van den IJzer te voegen, drukt hij zijn verwondering uit over het grote nieuws dat Wannes Robyn gaat trouwen, al doet hij dat met de opmerking dat men er best aan doet die vogel die al lang genoeg gerekkebeekt heeft, nu hij er weer een heeft weten te klampen, te laten vliegen.

Pagina 8 van zijn brief beëindigt hij met:

- De goede dag met veel complimenten aan **Frans Verbruggen** en zeg hem dat hij zijn schachtenpakske maar kan klaarmaken tegen dat wij komen;
- Aan **Alfons Beulens** en zeg hem dat ik toekomende zondag niet kan komen pandoeren, maar dat hij in mijn plaats 150 roept;
- Aan **Frans Foqué** en zeg hem dat hij ook nog een goeie is om 't land op te eten;
- Aan **Frans Peeters** en zeg hem dat ik zijne limonade zeer gemis en dat het nu geen limonade is maar wel koffie uit den IJzer;
- Voorts aan allemaal een goede dag, ook aan **L. Op de Beeck** en **Alf. Op de Beeck**.⁷

Daar het hem – om welke reden dan ook – onmogelijk was de brief van 17 juni 1915 diezelfde dag te verzenden, werd hij pas vier dagen later gepost, samen met een beknopt "vervolg" dat hij op 21 juni had neergeschreven.

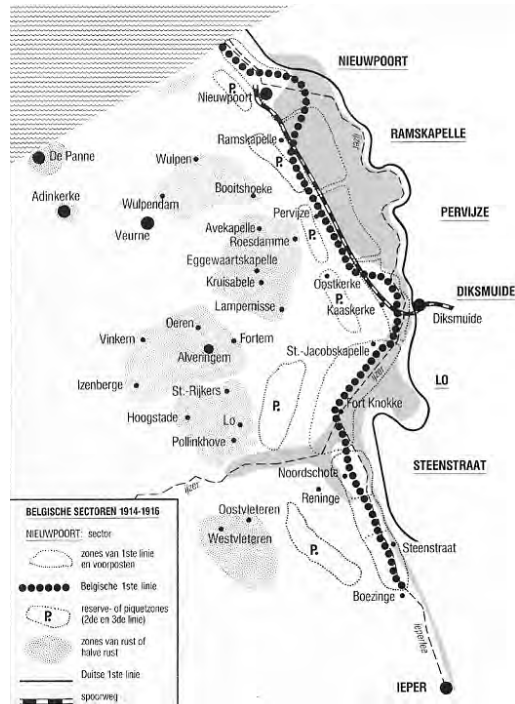
Karel had inmiddels, tijdens de dagen dat hij op het verzenden van zijn brief diende te wachten, een schrijven ontvangen van zijn broer Jan, die *het stilaan moe werd in Holland, en zinnens is naar Frankrijk of Engeland te gaan om daar te werken en geld te verdienen*. Hij had hem echter de raad gegeven daar te blijven of naar huis te gaan, daar er *in België, Frankrijk en Engeland vluchtelingen genoeg zitten die geen werk hebben en enkel leven van een kleine bijdrage van de staat*. Men voelt in die brief dat leven en dood pal naast elkaar staan. Stanne en Marie hebben een dochter gekregen, en Emiel Foqué is gestorven in een hospitaal in Engeland.⁸

7 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Alveringem, 17 juni 1915.

8 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Alveringem, 17 juni 1915.

Contact met het thuisfront verliep niet altijd naar wens

Het contact met de buitenwereld – of wat men daarmee bedoelde – verliep niet altijd naar wens. Het was een doorn in het oog van de meeste frontsoldaten. De correspondentie met bezet België was vooral tijdens de eerste oorlogsjaren volledig verbroken, tot groot ongenoegen van Karel De Laet en zijn maats. Alleen al het feit dat hij de brief van 17 juni pas op 21 juni had kunnen verzenden, zet hem kwaad bloed, al laat hij dat in zijn brief niet blijken.

Situatiekaart van het IJzerfront met links van de frontlijn de dorpjes **Alveringem, Hoogstade** en **Pollinkhove** waar Karel De Laet verbleef (Illustratie uit R. CHRISTENS en K. DE CLERCQ, *Frontleven 14/18. Het dagelijks leven van de Belgische soldaat aan de IJzer, Tielt, 1987*).

Nadat in december 1914 in Le Havre een *Bureau de Correspondence* werd opgericht, die zorg droeg dat er speciale briefkaarten onder de soldaten werden verdeeld, verliep de correspondentie met Nederland en het geallieerde binnenland vanaf dat ogenblik normaal. Bezet België was echter verboden domein, met als gevolg dat de talloze brieven naar familie en vrienden onbesteld bleven. Schrijven via een tussenpersoon in Nederland en Frankrijk bleek al snel de beste correspondentiemethode te zijn. Er is een druk smokkelcircuit waarbij handig gebruik wordt gemaakt van de door de Duitsers toegelaten briefwisseling tussen Nederland en België. De correspondentiemogelijkheden werden echter, door toedoen van de Belgische censuurdienst, bemoeilijkt en beperkt.⁹

Gij vraagt mij hoe wij hier zitten in de tranchée. Dat is voor mij overbodig en zeer gevaarlijk om daar volledig op te antwoorden, doch wat ik u kan zeggen, is dat gij ten-

9 R. CHRISTENS en K. DE CLERCQ, *Frontleven 14/18*.

volle moogt gerust zijn, laat hij zijn ouders weten. *Meer kan ik u niet schrijven, of beter gezegd, mogen wij niet schrijven dan 2-3 bladzijden, maar het zal u wel voldoening schenken, denk ik*, besluit Karel, hun toegenegen zoon.¹⁰ De soldaten aan het front mochten inderdaad, vanaf september 1915, per week maar drie brieven van hooguit drie bladzijden verzenden.

Toch maakt Karel De Laet zich af en toe zorgen. De brief van 7 augustus, die zijn ouders hem hebben toegestuurd, heeft hij pas op 21 augustus ontvangen. De brief met geld, die men hem heeft toegezonden om zijn portret te laten maken, heeft hij niet gezien. Hij had al *van over meer dagen een brief verwacht, maar toen kreeg ik tijding van Frans Van de Vondel dat die jongen met de brieven op de grens gepakt was. Waarschijnlijk zal hij (de brief met het geld), daar bij geweest zijn.*¹¹

Op 22 september 1915 laat Jaak De Laet aan zijn nonkel Jef en tante Marie in Heindonk weten dat hij een brief van Gustaaf Kerremans heeft ontvangen. Hij stelt voor de kaarten die men hem zou toesturen, in Boom te posten, al meent hij dat het beter is de brieven te laten smokkelen. *Indien gij zoudt werken met kaarten – die vanaf september 1915 niet langer van een schrijven vergezeld mochten zijn – dan zal ik die verder sturen in een envelop en deze goed bezorgen aan Kaarle (Karel) en Gustaaf*, aldus Jaak De Laet, de bereidwillige kozijn vanuit Nederland.¹²

Aandacht voor het boerenleven

Karel De Laet, die in gedachten op de velden van Heindonk vertoeft, heeft het in juli 1915 over *de boerenhandel* achter de frontlijn. Als antwoord op de brief van zijn ouders, die hem laten weten dat er in Heindonk zo'n goede vruchten staan, vertelt hij dat de grond in de Westhoek zo zwaar is. *Als het regent verandert alles seffens tot slijk, en tot zand als het droogt. De gronden zijn van een aardige soort.* De bijzonderste vruchten zijn bonen (een soort mollebonen) die men overal met hele hectaren ziet. Ze groeien er wondergoed en worden gebruikt als voedsel voor de varkens. *De tarwe mag er zijn, het koren is bijna rijp, doch de gerst is meestal groen. Er is hier ook veel haver, die meestal kort maar nogal goed bevrucht is. De bieten zijn minder dan de gewone jaren bij ons. Patatten worden hier niet veel geplant. Ze zijn van eerste kwaliteit en van goede smaak, al ziet men er veel slechte staan. Over het algemeen gebeurt de bewerking later dan bij ons. Alles, zelfs het hakken wordt met de machine gedaan. Hooi ziet men hier weinig. De bijzonderste opbrengst is het kweken van varkens*, weet Karel, die vervolgt met de melding dat een boer hem vertelde dat hij over twee jaar 308 jonge varkens had: *De meeste daarvan werden naar de markten van Brussel en Mechelen gedaan en voorts naar zowat overal.* Wat hem 3.000 frank winst opleverde.¹³

10 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, *En campagne*, 11 oktober 1915.

11 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Hoogstade, 24 augustus 1915.

12 Brief van Jaak De Laet aan Jef DeLaet, Harderwijk, 22 september 1915.

13 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Hoogstade, 22 juli 1915.

Een maand later is hij *grotendeels verwonderd* te vernemen dat zijn vader dit jaar met minder land, twaalf zakken koren heeft. Hij twijfelt er niet aan dat de tarwe ook goed zal zijn. Hij wil weten of het waar is dat de bloem bij de 0,80 frank kost. En of het klopt dat *Den Duits* het graan en ook andere vruchten opeist. *Er wordt hier wat verteld over Den Duits in België, maar laat hem maar doen, het geld van 't hooi hebt ge toch al*, schrijft Karel, die ook zou willen weten of zijn vader dit jaar groenten had voor de markt, temeer daar hij vernomen heeft dat de erwten in Mechelen zo duur zijn geweest. *En hoe is het met de asperges in Heindonk? Is die "waterplant" niet kapot?* Het zijn van die dingen waarover hij alles wil vernemen.¹⁴

Karel De Laet in zijn nieuw uniform. Het katoenen kaki-kleurig pak omvat een vest met een uitgesneden kraag, een broek en een kepie. De kapot is in dezelfde kleur. De rubberlaarzen werden bij voorkeur in de loopgraven gedragen. Aan dit beeld te zien, kan hij een sigaretje niet laten (Foto archief Anne Verbruggen).

Van Hoogstade uit laat hij zijn ouders weten dat hij in een nieuw kostuum staat *bijna gelijk de Engelsen. Voorzeker zoudt ge nu de piotten niet meer herkennen. Het is een kostuum in groenblauwe stof, zeer dun maar met een dikke kapot in dezelfde kleur. De klak is gelijk die van de*

14 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Hoogstade, 24 augustus 1915.

*Russen, onthult Karel De Laet, die daar een beetje ironisch aan toevoegt dat het er een is gelijk onze vader zijn klak, maar in dezelfde kleur van het kostuum.*¹⁵

Na nieuwjaar 1915 had de overheid voor enkele vernieuwingen gezorgd. De oude hoofddekfels werden geleidelijk aan vervangen door een sierlijk en warm exemplaar, een soort kepie met oorlappen en nekstuk. Vanaf februari zond men ook rubberlaarzen en regenkleedij naar het front, al was het aantal zo klein dat men ze in het beste geval in de loopgraven kon dragen, waarna ze bij aflossing aan de bezettende troepen moesten worden overgedragen. Vanaf juni 1915 werden de oude ransel en de patroentas vervangen door lichtere exemplaren in kakistof. Dat viel samen met de uitdeling van een zomerkostuum van het Engelse type. Het katoenen kakikleurig pak had een vest met uitgesneden kraag, een broek en een kepie, die de donkerblauwe muts met oorlappen verving. Vanaf eind oktober kregen de mannen in ruil voor hun zomerkostuum een winterpak in kakikleurig laken. Bij de bedeling werd voorrang gegeven aan de troepen van het veldleger, zodat vanaf 15 november het dragen van een kakitenu verplichtend kon worden gesteld.¹⁶

Hier waar wij liggen staat alles onder water

Bij zijn schrijven van 22 juli 1915 is een bloemeken van den IJzer gevoegd. Het komt echt van den IJzer. Ik heb er al veel gemaakt voor mijn makkers. Er werd zelfs zo een naar Amerika gestuurd, schrijft hij vanuit Hoogstade. In zelfde brief heeft hij – zoals hij letterlijk zegt – wat van den IJzer gekribbeld. Hij schrijft dat men er voor het merendeel weiden treft, al is er ook land. Hier waar wij liggen staat alles, voor zover men kan zien, onder water. 't Is daarom dat wij hier zo gerust liggen. Op de vroegere weiden graasden honderden koeien maar die liggen allen verdronken. Al de vruchten van verleden jaar staan hier nog. Het is een ongelukkige tijd, die oorlog, waaraan geen einde schijnt te komen en die misschien nog lang zal duren.

Het leven aan het front is allesbehalve prettig. Met de bedeling van de voedingswaren die worden voorzien, wordt er een loopje genomen. Met de 700 gram brood en de 450 gram vlees per dag en per persoon, blijkt het in werkelijkheid niet altijd te kloppen. Ook over het slapen heeft Karel zijn mening. Hij komt er voor uit dat hij over geen bed beschikt. Wanneer wij op rust zijn slapen wij bij de boeren of in barakken. Hij voelt zich echter het best in deze laatste, want bij de boeren is het gewoonlijk vuil en is er oud stro, waarin veel miljoenen luizen zitten, van een bijzondere soort.¹⁷

Karel De Laet is in zijn brieven erg voorzichtig. Over het militaire leven in de loopgraven rept hij met geen woord. Toch laat hij zijn pen haar petten uitwerken op den IJzer, waarvan zijn ouders waarschijnlijk al hebben horen spreken, voegt hij daar een beetje plagerig aan toe. Den IJzer is een water van 15 à 20 m breedte en is overal bijna even breed, zowel aan zee als in Diksmuide, maar daar versmalt hij een weinig om achter leper op een einde te lopen. Zijn water is zout en vis zit er in met miljoenen. 't Is zelfs gebeurd dat, wanneer een obus in den IJzer ontplofte, de vis in de loopgraaf vloog, dat is pal tegen den IJzer. 't Is in deze loopgraaf dat ik al zo menige triestige wachturen geklopt heb. Altijd ver voor zich starende en bijna niets ziende dan water, meer dan tweeduizend meters. En daarachter de loopgraaf in het dorp Woumen. Als ik daar op wacht sta, denk ik dikwijls: langs ginder moet ik gaan en ginder zijn ze. Het is een leven in extase, al denkt hij ook aan de loopgraven die hij straks, samen met zijn vrienden, achter de IJzer zal moeten maken, op plaatsen waar de grond zeker zo hard is als op de goot. Hij troost zich echter met de gedachte dat men toch niet meer doet dan men wil; dat men nadien weer voor zes dagen op rust is, en niets hoeft te doen; en dat als de zes dagen rust en nog eens zes dagen loopgraaf voorbij zijn, de grote rust er is, wat misschien wel 40 dagen in De Panne aan zee betekent.

Van "onze Gust" krijgt hij de laatste tijd af en toe nieuws. Gust ligt misschien hoogstens 1 uur van mij, maar nu ik rust heb, is hij juist in de loopgraaf, zodat ik hem niet kan bereiken, al zal Karel dat de week daarop wel eens doen. Gust verblijft in de loopgraaf van Diksmuide, waar het niet al te best is, maar volgens hij schrijft is het er goed. Ze zitten daar maar 12 meters van 'Den Duits'. Die werpen dikwijls met briefjes en sigaretten in de loopgraaf, alsook met briefjes en doosjes waarop van alles te lezen staat, zoals: Hoe lang zal de oorlog duren? – Wij zijn het moe! En verder zowat van alles, verhaalt Karel De Laet, die lichtjes twijfelt over wat Gust hem heeft verteld. Ik heb het al anders horen zeggen ook, maar 't is overal niet hetzelfde, weet Karel, die zich gelukkig voelt met de gazetten die hij vanuit Nederland van Frans De Laet ontvangt. Wat hem vooral pleziert daar de lectuur die aan het front beschikbaar is, meestal in het Frans is.¹⁸

Wat Gust schrijft is in geen geval verdichtsel. Meerdere malen zochten de Duitsers inderdaad contact op met de Belgische soldaten. Volgens dagbladgetuigenissen werd er zoiets geroepen van "Kameraad" of werden briefjes gegooid, die rond een steentje waren gewikkeld en waarop – zoals Gust schreef – een of andere boodschap te lezen stond. Een dergelijk contact werd gevolgd door een staakt het vuren. Nadat langs weerszijden een eerste moedige zijn hand en daarna zijn hoofd boven het water had gestoken, speelden de meeste makkers dit spelletje mee. Er werd daarbij wel eens een conversatie gevoerd in een mengtaaltje van Frans, Engels en Duits, al waren dergelijke contacten meestal van korte duur, eens de chefs er weet van kregen.¹⁹

15 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Hoogstade, 22 juli 1915.

16 R. CHRISTENS en K. DE CLERCQ, *Frontleven* 14/18.

17 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Hoogstade, 22 juli 1915.

18 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Hoogstade, 24 augustus 1915.

19 R. CHRISTENS en K. DE CLERCQ, *Frontleven* 14/18.

Jaak De Laet klimt af en toe in zijn pen. Gewoon om zijn nonkel Jef en tante Marie, *de goede staat van zijn gezondheid* te laten weten. Hij schrijft dat hij het portret van zijn zoon heeft gezien. *Hij staat er goed op en hij moet maar trachten van het zo te houden*, stelt Jaak die dagelijks tracht *op den terugkeer naar België, naar onze ouders en naar ons vrouw en kinderen*. Hij heeft van Kaarle (Karel) vernomen *dat Zjang in Tisselt aan het werk is*. Hij doet terloops een *goede dag aan Liek van Jan Alewaeters* en vraagt hoe het op de boerderij gaat. Hij vertelt dat haar man, samen met hem in Harderwijk is, en *dat ze er naast elkaar slapen*.²⁰

Met "onze Gust" heeft hij blijkbaar een goede band. Het gaat met hem opperbest, en volgens zijn laatste schrijven krijgt hij nogal dikwijls pakjes uit Frankrijk, waar hij in een schuiloord geslapen heeft. *Daar waren ook vluchtelingen uit Torhout en volgens zijn schrijven had hij met die dochter iets gemeens*. In de laatste zending die hem werd toegestuurd, zat er *1 pak tabak, 1 pak sigaretten, 2 pakken chocolade, 1 pak kousen, 1 hemd en 1 trui, en zowat het een en het ander, en het portret van de dochter en van haar vader*, wat volgens Karel De Laet nog zo slecht niet is.

Een heel andere belevenis maakte Karel De Laet zielsgelukkig. Hij vond op 10 oktober 1915 een portemonnee die 89 frank bevatte. Hij had aan de mannen van de compagnie gevraagd of ze die soms verloren hadden, maar aangezien er niemand was die zich meldde, mocht hij zich de gelukkige eigenaar van dit kleinood en van de 89 frank noemen, al beloofde hij terloops dat hij daarbij Gust niet zou vergeten.²¹

In 1916 zijn er amper twee brieven die ons aan zijn verblijf aan de IJzer herinneren. Er is een schrijven van 1 januari 1916 dat de nieuwjaarswensen aan zijn ouders bevat, en er is een brief van 22 januari 1916 waarin hij vraagt enkel te schrijven over *het landelijk leven, vrienden, kennissen en familie*. Hij voelt zich opperbest: *Ik mankeer niets en doe nog altoos mijn christen plichten, zo goed als voorheen*. Hij kan niet veel schrijven *aangezien hier voorts alles hetzelfde is*.²²

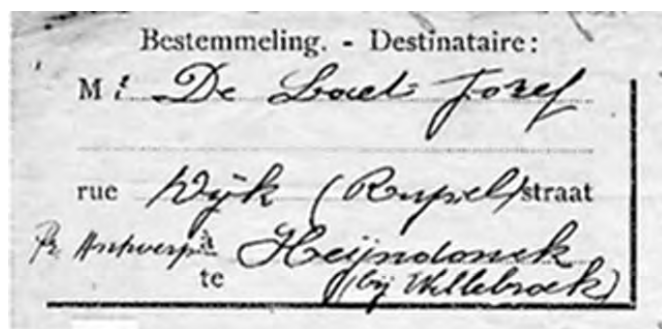
Voor de rest van het jaar zwijgt hij als vermoord. Er is geen enkele brief uit die periode die ons aan zijn frontleven herinnert. Het hele land wordt ontwricht door de oorlog. Landbouwgronden liggen braak of zijn verwoest. Ongeveer een derde van de veestapel is verdwenen, ofwel door de Duitsers opgeëist, ofwel vernietigd. Aan het front regent het Duitse granaten. De Belgische manschappen maken van de zeldzaam rustige momenten gebruik om op krachten te komen en hun offensieve slagkracht te vergroten.

20 Brief van Jaak De Laet aan Jef De Laet, Harderwijk, 22 september 1915.

21 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, En campagne, 11 oktober 1915.

22 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, *En campagne*, 22 januari 1916.

Maanden militair hospitaal

De brief bevat de stempel

Links bovenaan de op 15 september 1917 vanuit het Hôpital Militaire Belge te Juaye-Mondaye, Calvados (Frankrijk) verstuurde brief, treffen we, in sierlijk handschrift, het adres van de bestemming. Het schrijven is ondertekend door **Charles De Laet**.

In 1917 kampt het IJzerfront met wanhoop. Het zal duren tot 25 augustus 1917 vooraleer Karel aan zijn ouders - op hun vraag wat meer te weten over zijn zogenaamde ziekte - kan melden dat hij inderdaad *gelukkig niet al te erg, gewond is geweest*. *Het is van de 12^e dezer (12 maart 1917) 5 maanden gebeurd*. *Ik ben nog in een hospitaal maar daarom moet ge niet denken dat ik zou gebrekkelijk zijn, daar is in 't geheel niets van en ik ben om zo te zeggen zo goed als vroeger* meldt Karel De Laet. Hij schrijft dat hij weer kan werken zoals voorheen, en dat hij dagelijks in de hof aan de slag is. Hij hoopt niettemin, na zijn volledige genezing, *een dienst achteruit te krijgen, 't is te zeggen in de rug van 't leger, om nooit meer op het front te moeten werken*.²³

Een kleine maand later licht hij een tipje van de sluier en brengt hij vanuit het Belgisch Militair Hospitaal te Juaye-Mondaye - een dorpje in de buurt van Bayeux in het Franse departement Calvados, ten Noordwesten van Caen - het relaas van zijn zogenaamde ziekte, vermits zijn ouders daarover het fijne willen weten. Hij meldt hen, in alle openheid, dat het geen ziekte was maar *een blessure waarvan alle gevaar nu sinds lang voorbij is*. Het vervolg van zijn schrijven is een gedetailleerd verhaal: *Het was op 12 maart laatstleden dat ik bij een nachtelijke opdracht in de eerste linie, door een vijandelijke geweerkogel getroffen werd*. *Ik stond gebukt waardoor de kogel er langs de rechterschouder is ingegaan en er onder de linkerarm is uitgekomen, waardoor de linkerlong doorboord werd*. *Dit is nu al genezen*. *Ik gevoel niet de minste pijn of onaangenaamheid bij het genezen*. *De reden daarvan is dat ik nog in het hospitaal ben om mij te versterken en te herstellen lijk vroeger, want het bloedverlies had mij bijna uitgeput*, weet Karel De Laet. *Gij moogt volledig gerust zijn*, houdt hij zijn ouders voor.

23 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Juaye-Mondaye, 25 augustus 1917.

De abdij en de kerk van Mondaye, in de buurt van Bayeux. Gekwetste Belgische soldaten werden er ondergebracht voor een herstelperiode die soms maanden kon duren (Archief Anne Verbruggen)

Wanneer ik het hospitaal verlaat, is het om dienst te nemen in de rug van het leger en niet langer op het front achteruit. Het is een herhaling en de bevestiging van wat hij de maand voordien schreef. Hij gaat er trouwens van uit dat zijn wonde nog een geluk is, zodat zijn ouders nu niet langer in achterdocht moeten leven.

Karel De Laet, die op 18 maart – zes dagen na zijn verwonding – gedecoreerd werd, heeft bijna drie maanden lang te bed gelegen. Hij had, tijdens zijn verzorging, alles gekregen wat hij verlangde. *De verpleegsters welke altijd in uw nabijheid zijn, zijn er als goede en geduldige moeders, welke het opgelegde werk met een uiterste nauwgezetheid volbrengen, altijd voor uw goed, aldus Karel De Laet in zijn ode aan de verzorging. Al heeft hij speciale woorden van lof voor Elisabeth, onze goede koningin, de engel van goedheid die hem dikwijls kwam opbeuren met haar liefdadige goedheid en geschenken.*

Na het relaas over zijn zogenaamde ziekte te hebben beëindigd, verklaart hij met plezier te hebben vernomen dat de familie vergroot was. Hij wenste Stefanie, Richard en Irma alle geluk toe met hun kind, al uitte hij tevens de wens *wat meer nieuws te vernemen over het dorp*. Hij besloot zijn schrijven met de boodschap dat hij bij een volgende brief zijn portret zou voegen.²⁴

Het portret van Karel De Laet werd, in tegenstelling met de vorige foto, ergens in een studio achter de frontlijn genomen. Waarschijnlijk bezorgde hij hem niet enkel aan zijn ouders, maar ook aan zijn beste vrienden (Archief Anne Verbruggen).

²⁴ Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Juaye-Mondaye, 15 september 1917.

Heelkundig ingrijpen in het militair hospitaal te Hoogstade

In de vier fronthospitalen op Belgische bodem werden in de loop van de oorlog, gedurende de frontdienst, 7.400 soldaten voor oorlogsverwondingen opgenomen, dit zowel door het vijandelijk geschut, als door allerhande ongelukken. Meest revolutionair was de oprichting in 1916 van vier chirurgische posten te velde. Ze waren gelegen op twee à drie km. achter het front.

Karel De Laet vertoefde in juni 1917 in het Militair Hospitaal te Hoogstade, op 11 km van Veurne, op 10 km van Roesbrugge-Haringe, op 5 km van Lo, van Alveringem en van Pollinkhove. Het dorp telde in 1910 636 inwoners. We zien hem hier op een uitneembare rolberrie op wielen, omringd door verplegend personeel. (Archief Anne Verbruggen).

Het aantal ingrepen in deze spoeddienst bleef echter tot het strikt noodzakelijke beperkt. De meeste gewonden werden voor directe verzorging naar de fronthospitalen op ongeveer vijftien km achter het front gebracht. Enigszins zelfstandig opereerde daar het Rode Kruis-hospitaal, dat gevestigd was om en rond het hotel "L'Océan" te De Panne, waar ook de Heindonkenaar Georges Jumpertz – een paar dagen voor de Wapenstilstand – op 8 november 1918 overleed.

De gezondheidsdienst van het leger zelf beschikte over twee fronthospitalen. Eén daarvan, het "Belgian Field Hospital", was sinds april 1915 door het Belgische leger overgebracht van Veurne naar Hoogstade. Het nam vooral de zwaargewonden voor zijn rekening. Het was daar dat Karel De Laet, na de blessure die op 12 maart 1917 aan het front had opgelopen, naar toe werd gebracht. Een stille getuige is de vergeelde foto, met Karel De Laet centraal. Volgens gegevens achteraan op dit souvenir, werd het genomen op 17 juni 1917 in het Militair Hospitaal te Hoogstade.

Hij onderging er de nodige heelkundige ingrepen en hij kreeg er de eerste verzorging. Zodra hij aan de beaterhand was, werd hij geëvacueerd naar één van de

"dépôts de convalescents" in Frankrijk – in dit geval in dat van Mondaye – waar hij langzaam kon herstellen. Het transport gebeurde met vast ingelegde evacuatie-treinen die vanuit Adinkerke vertrokken.

Wie volgens de aard van zijn verwondingen niet werd gereformeerd en definitief van dienst werd vrijgesteld, diende zich na zijn herstel in het triëringskamp aan te melden, waar men, na onderzoek, voor een nieuwe dienst werd aangewezen.²⁵

De abdij van Valloires (Frans-Vlaanderen) werd kort na de Eerste Wereldoorlog, in 1922, een preventorium voor kinderen. Waarschijnlijk was Karel De Laet er een tijdje in herstelverlof. (Archief Anne Verbruggen).

Het is niet uitgesloten dat Karel De Laet, tijdens zijn verblijf in Frankrijk, al dan niet voor een korte periode, in Argoules, in de vroegere abdij van Valloires, heeft verbleven. Een ansichtkaart in z'n jutezakje wijst in die richting.

Van Merksplas over Brecht en Steendorp naar Heindonk

In het najaar van 1918 komt er bij zijn ouders in Heindonk een briefkaart uit Nederland toe. Ze draagt – naast het adres *M. De Laet Jozef, Dijkstraat nr. 64, Heindonk bij Willebroek* – de woorden *Amsterdam, 20 oktober 1918* als datum van schrijven. Ze werd door Karel De Laet ondertekend, ook al kan worden betwijfeld of hij tijdens de oorlog ooit in Nederland is geweest. Het is een briefkaart die in wezen geen nieuws bevat. *Het verheugt mij u nog kloek te bevinden. Zo is het ook met mij gesteld en de anderen. Troost u, eindelijk schijnt het ogenblik geslagen te zijn, of toch kortbij dat wij ons wederom in den huiselijken kring mogen verenigen. Verder niets te melden: Ik stel het goed.*

De briefkaart bevat *de beste groeten van uw Charles* maar het adres van de afzender ontbreekt. Merkwaardig is het randschrift, door de ouders, op de voorzijde van de briefkaart aangebracht: **Onze Charles, thuisge-**

25 R. CHRISTENS en K. DE CLERCQ, *Frontleven* 14/18.

komen op woensdag 20 november 1918, vertrokken op 22 september 1914.²⁶

Na een kort verlof in Heindonk, meldt hij op 6 januari 1919 dat hij in Merksplas aan de grens vertoeft. Op dat ogenblik is er nog geen sprake van naar Duitsland te gaan, wat hem in de gelegenheid stelt binnen twee dagen een bezoekje te brengen aan *ons tante Irma*.

Hij heeft geen goed woord over voor Merksplas, waar men zelfs geen nieuwjaarskaartje kan vinden. *Een tries-tere streek dan hier is er in geheel België niet te vinden*, is zijn visie op de plaats waar hij gelegerd is, al vindt hij het uiteraard in Heindonk véél beter. Bij gebrek aan een nieuwjaarskaartje is zijn schrijven voorzien van het vaderlands getint briefhoofd dat hieronder werd afgedrukt en waarin hij, naar aanleiding van het nieuwe jaar, *zijn wensen van geluk en zegen stuurt, met al de mogelijke genegenheid van kind tot ouder*. Hij hoopt dat *dit vredesjaar u de vergelding brenge van al het leed dat u geleden hebt de vier vorige jaren, ja, ik vraag aan de Albehoeder dat de vergelding dubbel wezen zou*.²⁷

Veertien dagen later schrijft hij vanuit Brecht. Hij is er van overtuigd eens over te komen. Hij heeft daarvoor een verlof bekomen, al werd dat in laatste instantie geweigerd. Op het ogenblik dat er vijf mannen van de compagnie werden aangeduid *om dienst te gaan doen, was ik er nog een keer bij. Ik ben sindsdien in dienst bij de Gendarmerie te Brecht en dit tot mijn klas afgaat*, meldt Karel. Hij schrijft dat het in geen geval "zijn gedacht" is, maar dat het misschien wel goed zal komen. Het eten en slapen is uitermate goed. *Wij zijn met vier gendarmen en twee soldaten hier in de gendarmerie: ik en mijn makker slapen op een welingerichte kamer in een zacht beddeken*. Het eten is bijzonder goed. *De gendarmen doen hun keuken samen, vermits hun traktement meer belooft*. Karel zelf gaat met zijn makker *eten in een klooster van de nonnekens, en of het er goed is!* Ze zitten er, in een schoon salon, aan een welgedekte tafel en eten er *juist gelijk een koppel ferme heren, en dit al voor niet*. Voor het beste witte brood dat zij zelf aankopen bij de troep, betalen zij 0,85 frank per kg en voor het beste

26 Briefkaart van Karel De Laet aan zijn ouders, Amsterdam, 20 oktober 1918.

27 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Merksplas, 6 januari 1919.

vlees dienen zij 2,60 frank per kg neer te tellen. De rest krijgen zij voor bijna niets in het klooster. De soldij bedraagt zes frank per dag. De dienst is niet straf. Hij moet de ganse dag "processen-verbaal" overmaken en daarna *ene patrouille doen in het een of ander dorp*. Wat hij betreurt is dat *congés of zondagpermissie hier niet worden gegeven en...* Hier eindigt dit schrijven. Het vervolg en het slot van de brief ontbreken.²⁸

De brieven uit Brecht worden steeds korter. *Wat denkt u nu dat ik gendarm ben of gendarm zal worden? Ik ben en blijf piot, niet ver van huis*. Hij is op 5 februari 1919 bij "ons Irma" geweest en hij heeft haar beloofd de zondag daarop terug te keren, tenminste indien hij daarvoor de toelating krijgt. Hij voelt zich *puik en gezond. Gelijk een geknipte rat in een ton*.²⁹

Een maand later schrijft hij dat hij in verlof naar Heindonk komt, al kan hij de juiste dag niet bepalen. Dat hangt af van het goede weer. Hij hoopt echter *dat het een allergunstig weerken zal zijn om een allergunstige congé door te brengen*. Hij vertelt dat hij in volle verwachting is hen kortelings kloek en gezond aan te treffen *met een goed rozijnenbrood en rijstpap*. Hij voelt zich best in zijn sas. Meer zelfs: *alle mensen zijn brave lieden in Brecht*.³⁰

Van de voorziene congé komt echter niets in huis uit *reden dat een gendarm een congé d'urgence gevraagd heeft, om naar de begrafenis zijns vaders te gaan en een familiezaak te regelen*.³¹

In een brief, waarbij zowel de datum als de aanhef ontbreekt, schrijft hij dat indien hij bij het regiment was gebleven, hij binnen de tien dagen voor twaalf of twintig dagen in congé had mogen komen. Zelfs op zondag is hij niet vrij ook al is er in de gendarmerie niets te doen. Hij is niet ver van "ons Irma", al is het moeilijk er naartoe te gaan. *Tweemaal per week ga ik naar Antwerpen, dan kan ik in het passeren er eens binnengaan, maar naar huis, hoe lang nog? Het is daarom dat ik zou willen terugkeren naar het regiment*, laat hij zich ontvallen. Het heimwee naar Heindonk zit hem blijkbaar heel diep.

Een maand later is het zo ver. Hij is niet langer bij de Gendarmerie van Brecht. *Wij zijn uit Antwerpen vertrokken en bevinden ons nu in het fort van Steendorp tegenover Rupelmonde*, waar alles goed is, al is hij daar om de drie dagen van wacht, zodat hij weinig tijd heeft om eens naar Heindonk over te wippen. Naar "ons Irma" is hij niet kunnen gaan, daar hij van zaterdag op zondag van wacht was in de stad. Hij is *mager en gezond lijk voorheen. Van mijn vallig ben ik sinds lang volkomen genezen*.³² Het is meteen zijn laatste soldatenbrief. Zijn leven in Heindonk kan herbeginnen.

28 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Brecht, 26 januari 1919.

29 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Brecht, 6 februari 1919.

30 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Brecht, 1 maart 1919.

31 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Brecht, 4 maart 1919.

32 Brief van Karel De Laet aan zijn ouders, Steendorp, 16 april 1919.

Karel De Laet en zijn echtgenote Coleta Van der Meulen, samen met hun kinderen Gilbert, François, Maria, René, Elsa, José, Madeleine en Astrid (Archief Anne Verbruggen).

Karel De Laet: een mens van goeden wil

Het leven in het dorp van de geurende hooioppers valt terug in de normale plooi. Karel De Laet blijft nog een paar jaar bij zijn ouders inwonen. Tot hij zijn oog laat vallen op Coleta Van der Meulen, met wie hij op 25 juni 1924 in het huwelijk treedt. Ze zal hem uiteindelijk elf kinderen schenken.

Karel De Laet was op het ogenblik van zijn huwelijk gemeentesecretaris. Hij werd op 2 juli 1923 in opvolging van Louis Van Geel, als dienstdoende gemeentesecretaris geïnstalleerd en op 27 oktober 1923 door de gemeenteraad benoemd, al waren er vier kandidaten voor de vakante plaats.³³ Hij heeft 38 jaar lang als secretaris *als voortreffelijk mens de hand gehad in het administratief en algemeen beleid van de gemeente, wars van pronk en praal en eigenwaan, in de vaste overtuiging dat hij, al wat hij aan talenten had ontvangen, van scheppingswege had ontvangen als een werktuig in Gods hand*, getuigde een afgevaardigde van het gemeentebestuur bij zijn overlijden op 31 augustus 1970.

Karel De Laet was een met Heindonk vergroeide ambtenaar waar men naar opkeek. Hij was de hulpvaardig-

ge die als gemeentesecretaris de nodige hulp schonk of gouden raad gaf. Hij werd meermaals gelauwerd. Hij was Ridder in de Orde van Leopold II met Zwaarden en Ridder in de Kroonorde met Zwaarden. Hij was Vuurkruiser en voorzitter van de Oudstrijdersbond, afdeling Heindonk.

Het doodsprentje, dat naar aanleiding van zijn heengaan werd uitgereikt, is als een "geschreven portret" dat de overledene ten voeten uit tekent. Hij wordt beschreven als de man die door zijn schone warme stem tijdens de eucharistische diensten in de parochiekerk, de medechristenen meetrok in dank en huldebetoon. Zijn gezondheid was, lange jaren voor zijn heengaan, *getekend door het oorlogsgeweld. Vier jaar had hij in de grootste menselijke ellende voor de vrijheid van zijn land en volk meegestreden. Onder zijn talrijke onderscheidingen klopte zijn hart iets vlugger wanneer hij in zijn toespraken op het kerkhof, met kennis van zaken, over 't mateloos lijden sprak van hen met wie hij de tormenten van 14-18 had doorworsteld en gedeeld.*

Karel De Laet was al bij al "een mens van goeden wil". Hij heeft in de vergeelde brieven die hij naliet, nooit over de menselijke ellende geschreven, maar over *een bloemeken van de IJzer*, het boerenleven achter de frontlijn, zijn vrienden en zijn heimwee naar Heindonk. Een leven om van te houden en een verleden om te koesteren.

³³ Gemeenteraad van Heindonk, 27 oktober 1923.